

UNI W E R S Y T E T W A R S Z A W S K I
**Instytut Kulturologii i Lingwistyki
Antropocentrycznej**
Zakład Lingwistyki Języków Specjalistycznych

Prof. zw. dr hab. Sambor Grucza

ul. Szturmowa 4
02-678 Warszawa
www.ikla.uw.edu.pl

(+48 22) 55-34-208
(+48 22) 55-34-201
ikla@uw.edu.pl

**Ocena dorobku naukowego oraz rozprawy habilitacyjnej
dr Anny Pilarski**

1. Sylwetka Habilitantki

Pani dr Anna Pilarski, adiunkt w Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu Szczecińskiego, uzyskała w 1996 r. tytuł zawodowy magistra w zakresie filologii polskiej na Uniwersytecie Szczecińskim. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa dr Anna Pilarski otrzymała w 2001 r. na podstawie rozprawy doktorskiej *Ein generatives Modell der Kategorie „Person”. Syntaktische Varianten der Kongruenz zwischen Subjekt und finitem Verb im Polnischen und Deutschen* przygotowanej pod kierunkiem prof. Pawła Mecnera.

Zawodową karierę akademicką dr Anna Pilarski rozpoczęła jako asystent w Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu Szczecińskiego w roku 1996. Habilitantka brała udział (w latach 2004-2010) z referatem w 7 krajowych konferencjach naukowych organizowanych przez Instytut Filologii Germańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego w Karpaczu. Habilitantka prowadziła seminaria licencjackie oraz pełniła funkcję recenzenta prac magisterskich.

Przedstawione we wspomnianym autoreferacie informacje nie wskazują na szczególnie aktywną działalność akademicką Habilitantki. Udział (z referatem) w ostatniej konferencji datowany jest na rok 2010. W załączonym do wniosku o otwarcie postępowania habilitacyjnego autoreferacie brak informacji dotyczących udziału dr Anny Pilarski w stowarzyszeniach naukowych oraz utrzymywania naukowych kontaktów z krajowymi i zagranicznymi jednostkami akademickimi oraz o przyznanych stypendiach bądź grantach naukowych.

2. Ocena dorobku naukowego

W sumie, dr Anna Pilarski opublikowała 2 monografie (jedna stanowi prawdopodobnie tekst rozprawy doktorskiej¹, druga rozprawę habilitacyjną²), 22 artykuły naukowe (dwa teksty znajdują się w druku), 4 recenzje publikacji naukowych. Obie monografie wydane zostały

¹ (2002): *Die Operation Menge im Verbalkomplex des Polnischen und des Deutschen*

² (2013): *Das Nullsubjekt im Polnischen. Dependenzuelle Verbgrammatik und Generative Transformationsgrammatik im Modellvergleich*

przez wydawnictwa niemieckie (pierwsza przez wydawnictwo Peter Lang, druga przez wydawnictwo Iudicum). Wśród artykułów czternaście tekstów opublikowanych zostało w czasopiśmie naukowych (*Studia Germanica Gedanensia* – jeden tekst, *Colloquia Germanica Stettinensia* – pięć tekstów, *Kwartalnik Neofilologiczny* – dwa teksty, *Convivium* – trzy teksty, *Studia Linguistica* – dwa teksty, *Sprachtheorie und germanistische Linguistik*), osiem artykułów w pracach zbiorowych wydanych w kraju i zagranicą.

Choć pod względem ilości opublikowanych drukiem artykułów przedstawiony przez dr Annę Pilarski w części artykułowej dorobek naukowy po uzyskaniu stopnia doktora spełnia kwantytatywne wymogi stawiane w przewodzie habilitacyjnym, to podkreślić trzeba, że nie jest to dorobek zbyt obszerny – szczególnie, jeżeli weźmie się pod uwagę liczbę lat, jaka upłynęła od momentu uzyskania stopnia doktora (na przestrzeni dwunastu lat jest to dziewiętnaście tekstów³). „Niedobór” ten może w pewnym stopniu równoważyć znaczna objętość publikacji (mniej więcej od 14 do 25 stron). Pozytywnie ocenić trzeba stosunkowo szeroką „geografię” publikacji, publikowanie w kraju i zagranicą oraz to, że ok. jedna trzecia tekstów opublikowanych zostało w pracach zbiorowych.

Ponieważ do dokumentacji nie dołączone zostały kopie tekstów, o tematyce podejmowanej w opublikowanych artykułach wypowiedzieć można się tylko na podstawie tytułów tych prac. Z analizy tej wyłania się następujący obraz zainteresowań badawczych Habilitantki: główny ciężar zainteresowań badawczych dr Anny Pilarski dotyczył zagadnień związanych z opisami wybranych elementów składni języka polskiego i niemieckiego, dokonywanymi w oparciu o model generatywny oraz model walencyjny. Do szczegółowych zagadnień podejmowanych w tekstach Habilitantki należały przede wszystkim: zagadnienia kongruencji (związku zgody)⁴, podmiotu w zdaniach polskich i niemieckich⁵ oraz samopodobieństwa tworzenia zdań (w języku polskim i niemieckim)⁶. Prawie wszystkie opublikowane teksty prezentują wyniki badań syntaktycznych z zakresu polsko-niemieckiej gramatyki konfrontatywnej⁷. Badania te prowadzone były na gruncie modelu generatywnego i/lub modelu walencyjnego.

Podsumowaniem i zarazem rozszerzeniem prowadzonych przez dr Annę Pilarski rozważań i badań nad generatywnym i walencyjnym opisem języka jest przedstawiona w przewodzie

³ Teksty z lat 1999 - *Zu Problemen der Kongruenz im polnischen und deutschen Satz. Die Government-Binding-Theorie*, 2000 - *Zu einigen Fragen der Kongruenz im Deutschen und Polnischen* to teksty opublikowane przed doktoratem; zakładam, że także tekst z roku 2001, *Zum Problem der Spaltung der Kategorie „Person“ in der internen Struktur der IP im Polnischen*, zaliczyć trzeba do tej kategorii.

⁴ Por.: *Zu Problemen der Kongruenz im polnischen und deutschen Satz. Die Government-Binding-Theorie* (1999), *Zu einigen Fragen der Kongruenz im Deutschen und Polnischen* (2000), *Zum Quantor in der Kongruenzphrase im Deutschen und im Polnischen* (2005), *Der Genitiv – ein Kongruenzkasus?* (2005), *Kongruenzflexeme in der DVG und die Kongruenzkategorie in der GTG* (2009)

⁵ Por.: *Zur Subjektauslassung auf der Ebene der thematischen Relationen* (2004), *Zum Problem der Spaltung der Kategorie „Person“ in der internen Struktur der IP im Polnischen* (2001), *Über die strukturellen Konfigurationen der Subjekt-NP im Polnischen und Deutschen* (2004), *Subjektfeststellung in der PF-LF-Korrelation* (2005), *Zur Subjektfeststellung im Deutschen und im Polnischen. Das Konzept des Minimalistischen Programms* (2006),

⁶ Por. *Das Fraktal als Auslese für sprachliche Kreativität* (2007), *Zum Konzept der fraktalen Geometrie als Zugang zur nicht linearen Syntax* (2008)

⁷ Por. także: *Zur Pro-drop-Eigenschaft im Polnischen und im Deutschen* (2003), *Zum Minimalistischen Programm des Kasus im Deutschen und im Polnischen* (2006), *Zum Minimalistischen Programm des Kasus im Deutschen und im Polnischen* (2006), *Zu sprachlichen Verarbeitungsprozessen der Satzstruktur und zur Kategorie COMP(lementizer) im Deutschen und im Polnischen* (2008), *Zum Minimalistischen Programm der Verknüpfung im Deutschen und im Polnischen* (2008),

habilitacyjnym jako rozprawa habilitacyjna monografia pt. *Das Nullsubjekt im Polnischen. Dependenzuelle Verbgrammatik und Generative Transformationsgrammatik im Modellvergleich*. Praca ta, o objętości 253 stron, poświęcona jest tzw. zerowemu podmiotowi gramatycznemu w strukturach zdaniowych języka polskiego. Celem rozważań Habilitantki jest porównanie możliwości opisu takiego podmiotu w oparciu o modelu walencyjny zaproponowany przez U. Engela oraz w oparciu o model generatywny N. Chomsky'ego w wersji Teorii Zasad i Parametrów i Program Minimalistyczny.

Zarówno model walencyjny, jak i model generatywny mają zarówno swoich „wiernych” zwolenników, jak i swoich „wiernych” przeciwników. Dyskusja nad zasadnością przyjmowania jednej i/lub drugiej koncepcji do opisu i „funkcjonowania” języka toczona jest nieprzerwanie od dziesięcioleci. Do tej dyskusji nie przyłączę się tu – spór w tej sprawie aż nader obszernie dokumentuje odnośna literatura przedmiotu. Nie w tym też rzecz, aby rozważać tu wszystkie za i przeciw tym koncepcjom. W kontekście tego, że przedstawiona monografia jest podstawą wniosku do nadania stopnia naukowego, istotna jest pytanie o to, czy Habilitantka przeniosła koncepcje te na grunt własnych rozważań i badań w sposób konsekwentny. Pytanie to uzasadnia także obrany przez Habilitantkę cel badań. Celem badań i rozważań leżących u podstaw rozprawy nie było ani deskrypcyjne, ani kontrastywne przedstawienie modelu walencyjnego i modelu generatywnego. Ich celem była próba dokonania, niejako równoległych, opisów podmiotu zerowego w języku polskim dokonanych w oparciu model walencyjny i model generatywny.

Mając na uwadze tak wyznaczone cele, odpowiedź na powyżej postawione pytanie o konsekwencję zaimplementowania modelu walencyjnego i modelu generatywnego do badań nad podmiotem zerowym, wypada jak najbardziej pozytywnie. Na wysoką ocenę zasługuje tu sposób prowadzenia naukowej narracji, szczegółowość przedstawionych wyników oraz interesujące wnioski końcowe.

Szkoda jednak, że dr Anna Pilarski nie podjęła próby udzielenia jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, na podstawie którego z obranych modeli lingwistycznych w jej opinii można pełniej opisać podmiot zerowy w języku polskim. Co prawda, Habilitantka zastrzegła we wstępie wyrażnie, że oto takiej próby nie podejmie, chcąc aby czytelnik sam do tych wniosków doszedł, podejście takie traktuję jednak jako pewnego rodzaju unik. Odpowiedzi tej dr Anna Pilarski pozostaje czytelnikowi dłużna. Może warto pokusić się o nią. Szczególnie, że Autorka nie omieszkła pokusić się w podsumowaniu do sformułowania kilku uwag dotyczących „komplementarności” modelu walencyjnego i modelu generatywnego w opisie podmiotu zerowego. W mojej opinii warto byłby uczynić te uwagi punktem wyjścia i temat ten zgłębić bardziej.

Z zadowoleniem stwierdzić muszę zarazem, że dr Anna Pilarski z odpowiednią rezerwą podchodzi tak do modelu walencyjnego, jak i modelu gramatyki generatywnej, czemu daje *expressis verbis* wyraz we wstępie do rozprawy habilitacyjnej. Nie będę ukrywał, że wyrażenie racjonalnego sceptycyzmu wobec obydwu koncepcji, było dla mnie pewnym pozytywnym zaskoczeniem. Generatywiści w wielu przypadkach podchodzą bowiem nad wyraz ideowo do koncepcji generatywnej, przyjmując niejako *a priori* jej słuszność, podchodząc z dużą rezer-

wą do uwag krytycznych wyrażanych przez przedstawicieli innych koncepcji lingwistycznych. Zresztą, nie tylko generatywiści. Z podobnym zjawiskiem mamy od jakiegoś czasu do czynienia także w obrębie tzw. lingwistyki kognitywnej – ale to oczywiście już inny temat.

Za istotne i jak najbardziej słuszne uważam także dostrzeżenie przez dr Annę Pilarski tego, że język ujmować należy jako pewną właściwość człowieka posługiwania się systemem znakovym. Szkoda jednak, że Habilitantka nie zatrzymała się nad tą kwestią nieco dłużej. Prawdopodobnie pozwoliłoby to jej dostrzec niektóre sprzeczności, wyrażone na stronach obszernego wstępu do rozprawy. Nie będę ich tu omawiał szczegółowo, zasygnalizuję tylko niektóre z nich.

Po pierwsze. Albo traktujemy język jako pewną właściwość ludzi, albo traktujemy go jako środek komunikacji. Ja stoję na stanowisku, że to, co nazywamy językiem jest właściwością (na marginesie mówiąc, tylko właściwością ludzką), a co za tym idzie, że nie można tego, co nazywamy językiem, nazywać środkiem komunikacji. Językowym środkiem komunikacji są wyłącznie konkretne (materialnie zrealizowane) wypowiedzi językowe (teksty). Tylko za ich pomocą ludzie są w stanie komunikować się. Z faktu, że wypowiedzi językowe realizowane są (konstruowane) za pomocą języka, nie wynika komunikacyjna właściwość ludzi. Nikt, kto jest w posiadaniu jakiegoś języka, nie jest w stanie niczego zakomunikować bez wytworzenia materialnej postaci wypowiedzi językowej. Czym innym jest posiadanie języka, a czym innym posługiwanie się nim w celu wytworzenia wypowiedzi językowej. Jeszcze czym innym, wytworzenie jakiej wypowiedzi, a czym innym posługiwanie się nią w funkcji komunikacyjnej.

Po drugie. Wątpliwość budzi także stwierdzenie dr Anny Pilarski, że język potrzebuje struktury gramatycznej. Mam wrażenie, że i tu mamy do czynienia z pewnym dylematem, z jakim borykała się lingwistyka. Otóż: jeżeli przyjmiemy, że to, co nazywamy językiem, to pewna właściwość, to jak ma się do tej właściwości to, co nazywamy strukturą językową. Rozwiązanie tego dylematu przedstawił F. Grucza⁸, wyróżniając wśród właściwości językowych umiejętności językowe oraz wiedzę językową.

Po trzecie. Stwierdzenie Habilitantki, że połączenia syntaktyczne wyrazów w zdaniu umożliwiają poprawne zrozumienie zdania jest, delikatnie mówiąc, daleko idącym uproszczeniem. Przyjęcie takiej pozycji wyłącza bowiem poza nawias rozważań lingwistycznych tak semantykę, jak i pragmatykę.

Po czwarte. Może warto, aby Habilitantka zwróciła także uwagę na to, że ograniczanie koncepcji generatywnej jedynie do formy fonetycznej jest znacznym zawężeniem zakresu znaczeniowego wyrażenia „język”. Ogranicza ono bowiem zupełnie niepotrzebnie rozważania lingwistyczne jedynie do komponentu (współczynnika) fonemicznego i wyłącza poza nawias tych rozważań komponent graficzny. Pod uwagę w rozważaniach lingwistycznych wziąć trzeba także to, że obok komponentu fonemicznego wyróżnić należy nie tylko komponent graficzny, ale także inne leżące u podstaw płaszczyzn wyrażeniowych komponenty – przede wszystkim taktylno i migowy, choć ten ostatni w większości przypadków jest elemen-

⁸ F. Grucza (1983), Zagadnienia metalingwistyki. Warszawa.

tem nieco inaczej „uformowanych” języków. Oczywiście można każde rozważania dotyczące języka ograniczyć do komponentu fonemicznego, ale wtedy trzeba w eksplikacji tych rozważań pozostać na płaszczyźnie fonologicznej – dotyczy to także notacji podawanych przykładów. Bez względu jednak na to, jak postąpimy, koniecznie pod uwagę wziąć trzeba stratyfikację i diakryzę budowy języków ludzkich⁹.

Poczynione powyżej uwagi nie zmieniają mojej jak najbardziej pozytywnej oceny rozprawy habilitacyjnej dr Anny Pilarski. Dokonując jej ostatecznej oceny, mogę z głębokim przekonaniem stwierdzić, że rozprawa ta stanowi nie tylko poszerzenie i pogłębienie prowadzonych przez Habilitantkę rozważań i dociekań naukowych, lecz także poszerzenie dotychczasowego dorobku lingwistyki. Tekst rozprawy habilitacyjnej zaświadcza ponadto o wysokim stopniu opanowania warsztatu badawczego Habilitantki oraz o wysokiej kompetencji w zakresie polskiego i niemieckiego języka lingwistyki. Na wysoką ocenę zasługuje także ogólna orientacja w literaturze przedmiotu, tak polskiej, jak i zagranicznej.

3. Konkluzja

Ważąc powyższe uwagi, mogę stwierdzić, że dorobek naukowy dr Anny Pilarski, w tym przedłożona rozprawa habilitacyjna, spełniają wymóg art. 16 i 17 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14.03.2003 r. (z p. zm.), a tym samym stanowią podstawę do nadania jej stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych, w dyscyplinie językoznawstwo.

Warszawa, dnia 18.02.2014

/prof. dr hab. Sambor Grucza/

⁹ Zob. F. Grucza (1970), *Sprachliche Diakrise im Bereich der Ausdrucksebene des Deutschen. Beiträge zur allgemeinen Sprachtheorie*. Poznań 1970; wersja polskojęzyczna: F. Grucza (2013), *Stratyfikacyjny model budowy i diakryzy języków ludzkich*. Warszawa.